LITERATURA. L'Avenç publica un nou llibre de Joan-Daniel Bezsonoff, continuació de l'aclamada *Una educació francesa*.

Parla, memòria!

LLUÍS MUNTADA

J.D. Bezsonoff

El Liceu Masséna, de Niça, on Joan-Daniel Bezsonoff va estudiar la Khâgne, experiència que reflecteix a *Les meues universitats* (L'Avenç), un llibre que continua explorant la seva memòria, com havia fet a *Una educació francesa* (2009).

El nostre món és cada vegada més urgent. La possibilitat d'una societat que després de la jornada laboral (o durant els paralitzants períodes d'atur) deixi marge de temps per a la recreació i la formació culturals sembla, a hores d'ara, una de les adorables romanalles utòpiques dels antics il·lustrats. La reedició contemporània del mite d'uns déus que moren de fam enmig de fonts d'ambrosia podria ser més o menys aquesta: la manca de temps per *formar-se* culturalment ve acompanyada per una hipertròfia de productes i ofertes culturals. En un univers desbordant, aquesta tardor mateix, centenars de nous llibres *vitals* esperaran el lector al costat de milers i milers d'obres *imprescindibles* heretades de la tradició clàssica. Aquestes formes de felicitat ingovernable generen angoixa.

Per mitigar aquesta descompensació hem ordit una cultura sumària, una lògica del resum, on sovintegen els manuals que s'anuncien amb el títol promissori de «Tot el que cal saber sobre la cultura». Redactats amb saviesa i amb el sentit depuratiu del cànon, alguns d'aquests manuals poden resultar instrumentalment útils. Però la seva funcionalitat sol sustentar-se en dues supersticions pernicioses: creure que es poden accelerar fins al vertigen els tempos de la formació cultural i creure que la consulta d'un mer catàleg pot substituir la lectura vívida de les obres originals que s'hi consignen.

JMM/L'Avenç

Les meues universitats, el nou llibre de Joan-Daniel Bezsonoff (Perpinyà, 1963), és una crònica dels records universitaris de l'autor i, al mateix temps, un fresc dels requisits formatius d'una de les primeres potències culturals del món: França. Ordenat en capítols conceptuals, el llibre desplega les vicissituds de Bezsonoff quan, després d'acabar el batxillerat, entra al Liceu Masséna de Niça, per cursar-hi l'exigentíssima *Khâgne*, els cursos de preparació per a l'examen d'admissió a les Escoles superiors franceses. És, com tants llibres de to autobiogràfic, una reelaboració allunyada del temps que s'evoca, el procés d'escriptura d'un adult que, sense impostures, codifica el passat en funció de la seva particular singladura vital i reinterpretació en clau de present. Així, les esperances del jove Bezsonoff dipositades en aquells anys d'aprenentatge són, a l'interior d'un magma textual que fusiona memòria i reflexió, contrapuntades pel Bezsonoff adult, el que *ja* comprèn la vida (si és que la vida pot arribar a comprendre's mai) i el que ja ha conceptuat les frustracions intel·lectuals i vitals d'un procés formatiu tan estricte com el de la *Khâgne*. Així, *Les meues universitats* és un d'aquells llibres que té l'apreciada qualitat de transparentar sentit i contingut: a través de la sensible descripció d'un procés de formació humanística (en què s'imposa un sòlid aprenentatge de llatí, grec, filosofia, història, literatura i altres llengües), transmet sensibilitat pels materials de la cultura. Lluny d'acomodar-se en la sopa retòrica o en l'esquematisme dels manuals sobre la cultura, *Les meues universitats*, com tota l'obra memorística i de ficció de Bezsonoff, traspua pulsió, credibilitat, suggestió, respecte per la memòria i l'apropiació assaonada que tots els esperits haurien de fer dels materials de la cultura.

Que sais-je? «Tinc una vida plana, sense interès, poblada de novel·les i de diccionaris», declara Bezsonoff en el pròleg de l'obra, subratllant un cop més la porosa frontera entre literatura i vida, tan bellament articulada per obres com, per exemple, *El Quijote*, o *La escritura o la vida*, de Jorge Semprún. La principal línia de força de *Les meues universitats* és la reelaboració del jo. Sobre la simbiosi de dues facetes, la formativa i la vital, en aquestes memòries Bezsonoff frega l'autoapropiació a través de l'escriptura. Subjugat a l'instint literari, a la passió per l'escriptura i per l'estudi dels idiomes (francès, català, castellà, rus, occità, basc, llatí...), en aquestes pàgines el lector coneix els principals fonaments de la sensibilitat cultural de l'autor. Hi descobrim mestres i mestratges d'aquell període escolar: alguns són francament mediocres; la majoria, entranyables; d'altres, com el mestratge del professor que el va iniciar en la literatura del segle d'or i en el coneixement de la gramàtica del castellà, són exposats amb tota la riquesa d'un testimoni personal que va des de l'admiració fins a la caiguda del mite. Hi descobrim els caràcters dels companys de classe o d'internat: de la Sandra, una de les vèrtebres d'aquestes memòries, objecte de la passió amorosa de l'autor fins al punt de convertir-la en una motivació primordial per a l'estudi: «A la primavera del 1983, em vaig adonar que si no millorava el meu nivell en història, ja podria renunciar a quedar-me a prop de la Sandra»; hi trobem companys com el biliós Tagliafico, que se sabia de memòria totes les entrades de dos diccionaris; i també altres figures que actuen com a fons de la personalitat de l'autor. Hi descobrim una ciutat, Niça, amb els santuaris predilectes de l'autor: les biblioteques, les llibreries, els cinemes, les pastisseries. Hi descobrim, en una imponent poètica de la lectura, l'ascendent dels grans escriptors: Proust, Montherlant, Mistral, Rousseau, Calderón de la Barca... Hi des-

cobrim la descoberta d'Espanya i l'aprofundiment de l'estudi de la literatura espanyola a través d'una magnífica estada a la universitat de Salamanca. Hi descobrim l'assumpció de la catalanitat de l'autor, els primers estudis del català, el primer diccionari que va adquirir en aquest idioma, el llibre que el motiva a escriure en català (*Histoire populaire des Catalans*, de Jean Vilanove), la primera novel·la que va escriure en el nostre idioma. Hi descobrim accents pedagògics que, amb costos molt onerosos, han caigut en desús: els exàmens orals, la memorització, la cultura de l'esforç, la imitació de models literaris, la lectura de les fonts literàries originals.

I tot això sense descuidar ni la ironia (com quan l'autor diu que es vol disfressar de *corrent d'aire*), ni els traços precisos de la descripció («tenia la tendresa d'un rèptil»), ni la malenconia sempre equilibrada de l'escriptura de Bezsonoff («Era feliç i no ho sabia»), trets capaços d'alenar l'univers narratiu i dotar-lo d'una intensitat incomparable. Pel vessant més vital coneixem les quintades que els veterans de la *Khâgne* gasten als nouvinguts, les trampes amb què els estudiants intenten afrontar alguns exàmens, l'assistència de Bezsonoff a un míting de Jean-Marie Le Pen, l'admiració que l'autor professa per la sagacitat de Mitterrand, el recurs principal que l'autor té per insolentar un rival amorós: adreçar-se-li en llatí tota l'estona.

Poques escriptures com la de Bezsonoff són tan autoconscients del fet que la literatura transmuta la infelicitat. A *Les meues universitats*, com a *Una educació francesa* i a *Un país de butxaca*, tornem a localitzar una fèrtil aliança entre el relat objectiu i el punt de lirisme que vitalitza el relat. Per això les universitats de Bezsonoff intensifiquen el plural: *universitats* són la vida, els plans oficials d'estudi, les lectures, els amics, els amors, els desamors, els cinemes, els *semi admissible* de les rigoroses puntuacions dels exàmens, els conserges que juguen a escacs, les felicitats fugaces, pòstumes en la bellesa de l'ordre cristal·litzat de l'escriptura de Bezsonoff.

Consolidació. Potser no tan fluid com *Una educació francesa*, el llibre *Les meues universitats* sosté l'alta qualitat de l'obra d'un autor que articula el gènere autobiogràfic amb el de la ficció. Bezsonoff, fins a aquí, ha publicat una obra considerable, en quantitat i, sobretot, en qualitat. *Les meues universitats*, que al costat d'alguns gal·licismes presenta solucions dialectals sense barreres interlectals, és una nova prova que Bezsonoff ja s'ha deslliurat del qualificatiu d'*exòtic*. Superada la primera fase de novetat i de conceptuació de la novetat, la literatura de Bezsonoff és tan familiar com imprescindible. L'obra de Bezsonoff marca la literatura catalana contemporània al mateix temps que s'arrenglera amb aquelles obres europees de referència que, com la de Norman Manea per posar un exemple, fondegen en una identitat personal metamorfosejada amb la identitat cultural.

Poques escriptures com la de Bezsonoff són tan autoconscients del fet que la literatura transmuta la infelicitat. Aquí tornem a localitzar una fèrtil aliança entre el relat objectiu i el punt de lirisme que vitalitza el relat. Per això les universitats de Bezsonoff intensifiquen el plural: *universitats* són la vida, els plans d'estudi, les lectures, els amics, els amors, els desamors, els cinemes, les rigoroses puntuacions dels exàmens, els conserges que juguen a escacs, les felicitats fugaces, pòstumes en la bellesa de l'ordre cristal·litzat de l'escriptura

A *Les meues universitats* Bezsonoff venera la literatura de Frederic Mistral. Sense ser-ne conscient, l'autor rossellonès estableix un joc de miralls. Bezsonoff, com el cas de Joan-Lluís Lluís, acaba apostant per un idioma crepuscular (quasi inert a la Catalunya Nord) com a instrument de creació. I la seva escriptura ha sabut transformar la necessitat en virtut. Agafa el relleu de Mistral amb relació a l'occità o de Josep Sebastià Pons amb relació al català. A Bezsonoff se li pot començar a aplicar el mateix diagnòstic que es va aplicar a Nabokov amb l'idioma anglès: entendre que el fet de no tenir el català com a llengua materna l'obliga a descobrir molts tons de l'idioma, a fer la dissecció de les potencialitats expressives de la prosa, i a aplicar aquests recursos amb un virtuosisme lliure d'inhibicions. Bezsonoff ja no és exòtic. És un autor consolidat i creixent. Ja no n'hi ha prou a dir que és un autor francès que escriu en una llengua que no és la francesa. Més aviat és un autor que accedeix a les cavitats més fondes de l'idioma precisament perquè aquell idioma no li arriba donat per defecte, sinó que l'ha de triar, modelar-lo, posseir-lo. Al capdavall ja ho va dir Goethe: qui només coneix el seu idioma, ni el seu idioma coneix. Continuarem, doncs, expectants als *anys d'aprenentatge* de Bezsonoff, amb la impietat còmplice de saber que, en matèria de literatura i de descoberta de flexions de la llengua, no hi pot haver anys que no siguin redundantment això: *anys d'aprenentatge*. ■

JOAN-DANIEL BEZSONOFF
Les meues universitats
Barcelona: L'Avenç, 2012, 176 pp., 18 €